

پولشویی و مشاغل غیر مالی

تعاریف، الزامات و روش‌های پیشگیری

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تهران؛ پایتخت تجارت ایران

معاونت مطالعات اقتصادی و آینده پژوهی

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران

پولشویی و مشاغل غیر مالی

تعاریف، الزامات و روش‌های پیشگیری

مرداد ۱۴۰۴

از طریق پست الکترونیکی زیر می‌توانید پیشنهادهای و نظرات اصلاحی خود را به واحد مربوطه منعکس کنید:

Economic_research@tccim.ir

مواضع این گزارش، الزاماً مواضع اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران نیست.

استفاده از مطالب این گزارش با ذکر منبع بلامانع است.

چکیده مدیریتی

پولشویی به عنوان یکی از گسترده‌ترین جرائم مالی و اقتصادی به پنهان کردن منشأ غیرقانونی پول و اعطای ظاهری قانونی به عواید حاصل از فعالیت‌های مجرمانه در سه مرحله می‌پردازد:

۱. جاگذاری: ورود پول نقد حاصل از جرم به نظام مالی رسمی و دور کردن آن از محل وقوع جرم
 ۲. لایه‌گذاری: انجام تراکنش‌های متعدد و پیچیده برای پنهان کردن منشأ اصلی پول و ایجاد ابهام در ردپاها، مانند استفاده از شرکت‌های صوری یا انتقال مکرر دارایی‌ها
 ۳. ادغام: بازگرداندن پول به ظاهر مشروع به اقتصاد رسمی، مانند خرید املاک، سهام، یا کالاهای لوکس
- پولشویی در تجارت بین‌الملل به دلیل پیچیدگی و ماهیت کمتر دیجیتال داده‌های مالی تجاری، یکی از روش‌های بسیار رایج و آسیب‌پذیر برای سوءاستفاده است. روش‌های متداول در این حوزه شامل تغییر مصنوعی ارزش کالاها (مانند کم‌اظهاری یا بیش‌اظهاری قیمت)، استفاده از کالاهای با مصرف دوگانه، معامله کالاهای نامربوط به فعالیت اصلی شرکت، استفاده از اقلام دارای ریسک پولشویی بالا (مانند کارت‌های هدیه و اعتبارات کربن)، مسیرهای حمل و نقل غیرمعمول، و صدور فاکتورهای جعلی یا کم‌ارزش هستند.
- در ایران مجموعه‌ای از قوانین با محوریت «قانون مبارزه با پولشویی» با این پدیده مبارزه می‌کنند. این قانون، تملک، تحصیل، نگهداری، یا استفاده از عواید حاصل از فعالیت‌های غیرقانونی را جرم می‌داند. «اشخاص مشمول» که مکلف به رعایت مقررات مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم هستند، شامل همه افراد و نهادهای مالی و غیرمالی می‌شود و اعضای اتاق بازرگانی را نیز دربرمی‌گیرد.
- از آنجایی که مبارزه با پولشویی در مشاغل غیرمالی، نیازمند اجرای دقیق و مستمر مقررات قانونی، شناسایی صحیح مشتریان و همکاری مؤثر با مراجع ذی‌صلاح است، اتاق بازرگانی می‌تواند در توانمندسازی و حمایت از اعضای خود در این زمینه فعالیت کند.

بر این اساس پیشنهاد می‌شود اتاق با توجه به ماهیت رشته فعالیت‌های اعضای خود، با گروه‌بندی آنها بر اساس نوع عملیات مالی و اجرایی، توصیه‌های اختصاصی متناسب با آنها را در زمینه مبارزه با پولشویی با تعامل با دستگاه‌های متولی، در مرحله نخست احصا و در مراحل بعد، آموزش دهد و اطلاع‌رسانی کند. علاوه بر این اتاق می‌تواند خدمات مشاوره به اعضا در زمینه نحوه عمل به تکالیف قانونی اشخاص مشمول را با هدف پاسخگویی به ابهامات خاص مربوط به این تکالیف قانونی ارائه داد.

Executive Summary

Money laundering, as one of the most widespread financial and economic crimes, involves concealing the illicit origin of funds and presenting them as legitimate through a three-stage process:

1. Placement: Injecting illicit cash into the formal financial system and distancing it from the crime scene
2. Layering: Conducting numerous and complex transactions to obscure the origin of the money and blur its trail, such as using shell companies or repeatedly transferring assets
3. Integration: Reintroducing the seemingly legitimate funds into the official economy through real estate purchases, stock investments, or luxury goods

In international trade, money laundering is particularly prevalent due to the complexity and less digitized nature of trade finance data. Common typologies include artificial value manipulation (e.g. under-invoicing or over-invoicing), use of dual-use goods, trading irrelevant commodities, involvement of high-risk items (such as gift cards or carbon credits), unusual shipping routes, and issuing fake or undervalued invoices.

In Iran, the primary legal framework for combating money laundering is the Anti-Money Laundering Act, which criminalizes the acquisition, possession, retention, or use of assets derived from unlawful activities. The law applies to a broad category of “obliged entities,” encompassing both financial and non-financial actors, including members of the Chamber of Commerce.

Given that AML compliance in non-financial professions requires rigorous and ongoing implementation of legal provisions, proper customer due diligence, and active cooperation with competent authorities, the Chamber of Commerce can play a crucial role in supporting and empowering its members in this area.

It is recommended that the Chamber, considering the nature of its members' business activities, segment them based on the type of financial and operational practices, and in coordination with relevant authorities, develop tailored AML guidelines for each group. These guidelines should then be disseminated through targeted training and awareness programs. Furthermore, the Chamber could provide advisory services to assist its members in understanding and fulfilling their legal AML obligations.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱.....	۱- پولشویی چیست؟
۲.....	۲- آشنایی با فرآیند و چرخه پولشویی
۶.....	۳- پولشویی در تجارت بین‌الملل
۱۰.....	۴- مبارزه با پولشویی در ایران
۱۱.....	۴-۱- دستگاه‌های متولی نظارت
۱۲.....	۴-۲- اشخاص مشمول
۱۳.....	۴-۲-۱- وظایف قانونی مشاغل غیر مالی در مبارزه با پولشویی
۱۴.....	۴-۲-۲- وظایف قانونی اتاق بازرگانی در مبارزه با پولشویی
۱۶.....	۵- مجازات پولشویی در قوانین ایران
۱۷.....	۶- جمع‌بندی و پیشنهادات
۱۹.....	منابع

۱- پولشویی چیست؟

پولشویی یکی از گسترده‌ترین اشکال جرایم اقتصادی و مالی در دوران کنونی است که می‌توان شروع آن را از دهه ۱۹۳۰ آمریکا جست‌وجو کرد. در سال ۱۹۳۱ ایالات متحده آمریکا محدودیت‌هایی را بر روی تولید و فروش الکل اعمال کرد. این اقدام، بازار سیاه بزرگی را برای قاچاق و توزیع مشروبات الکلی به وجود آورد. در این دوران، یکی از شناخته‌شده‌ترین چهره‌های جرایم سازمان‌یافته یعنی آل کاپون^۱، با استفاده از درآمدهای حاصل از تجارت غیرقانونی الکل، اقدام به سرمایه‌گذاری در کسب‌وکارهای ظاهراً قانونی کرد. او با راه‌اندازی خشکشویی‌ها و سایر فعالیت‌های رسمی، منشأ پول‌های غیرقانونی خود را پنهان می‌کرد. گفته می‌شود که واژه پولشویی یا Money Laundering از همین جا شکل گرفته است چرا که ظاهر قانونی دادن به پول‌های «کشیف» از طریق کسب‌وکارهایی مانند خشکشویی انجام می‌شد.

اگرچه آل کاپون در نهایت به جرم فرار مالیاتی محاکمه و محکوم شد، اما مایر لانسکی^۲، یکی دیگر از چهره‌های بانفوذ دنیای جرایم سازمان‌یافته، با بهره‌گیری از شبکه‌ای پیچیده از شرکت‌های صوری، هلدینگ‌ها و حساب‌های شعب خارجی بانک‌ها، توانست وجوه غیرقانونی خود را به کشورهای مثل سوئیس منتقل کند. او برخلاف کاپون، به واسطه سیستم‌های پنهان‌کارانه مالی توانست از مجازات قانونی فرار کند.

این پیش‌زمینه تاریخی نشان می‌دهد پولشویی نه تنها سابقه‌ای چند دهه‌ای دارد، بلکه همواره با سوءاستفاده از روزه‌های قانونی و ساختارهای رسمی مالی همراه بوده است. در چنین بستری است که مفهوم پولشویی شکل می‌گیرد و ضرورت مقابله با آن برجسته می‌شود. اما پولشویی دقیقاً به چه معناست و چگونه می‌توان آن را تعریف کرد؟ تعاریف مختلفی از این پدیده ارائه شده است که هر یک بر جنبه‌ای از پیچیدگی و خطر آن تأکید دارند.

پولشویی را می‌توان به عنوان «فرآیند پنهان‌سازی منابع غیرقانونی ایجادشده از طریق رویه‌های مجرمانه، به گونه‌ای که ظاهری قانونی پیدا کنند» تعریف کرد. در این تعریف، تأکید بر آن است که عواید حاصل از جرایم سازمان‌یافته یا سایر فعالیت‌های مجرمانه، پس از طی مراحل، به گونه‌ای پردازش می‌شوند که با ادغام در نظام اقتصادی مشروع از شناسایی منبع اصلی آنها جلوگیری شود.

در تعریف دیگری می‌توان پولشویی را «انتقال غیرقانونی به سیستم اقتصادی مشروع با استفاده از عملیاتی با هدف پنهان کردن منشأ مجرمانه‌ی کالاهای مورد پولشویی» توصیف شده است. در این دیدگاه، تمرکز بر

¹ Al Capone

² Meyer Lansky

عملیات انتقال و پنهان سازی هدفمند است، به طوری که جریان مالی به گونه ای تنظیم می شود که ردیابی منشأ آن برای نهادهای ناظر دشوار باشد.

علاوه بر اینها می توان پولشویی را مجموعه ای از تراکنش های پیچیده تعریف کرد که شامل انتقالات بین المللی، توزیع منابع مالی به مقادیر کوچک و انتقال دارایی ها به نام اشخاص ثالث است. در این فرآیند، افراد یا نهادهایی مانند کارشناسان بانکی، کارگزاران، حسابداران، دفاتر اسناد رسمی و یا وکلا یا به عبارت دیگر «یقه سفیدها» ممکن است آگاهانه یا ناآگاهانه در تسهیل این روند نقش داشته باشند.

نقطه مشترک همه این تعاریف، وجود یک جرم اولیه است یعنی جرمی که منجر به کسب مال یا درآمد غیرقانونی شده است. بنابراین هدف از پولشویی، تغییر چهره دارایی به دست آمده در جرم اولیه برای استفاده دوباره در چرخه رسمی اقتصاد است. به بیان دیگر می توان گفت پولشویی تلاشی است برای مشروع نمایی یک مال نامشروع.

از منظر حقوقی می توان پولشویی را «کسب، در اختیار داشتن یا استفاده از دارایی، با آگاهی در زمان دریافت آن که چنین دارایی ای از فعالیت مجرمانه یا اقدام مشارکتی در آن فعالیت به دست آمده است» تعریف کرد. این تعریف نه تنها بر اصل آگاهی شخص تأکید دارد بلکه گستره شمول آن را نیز به مشارکت در جرم اولیه یا همکاری با مجرمان اصلی بسط می دهد.

علاوه بر این، پولشویی ممکن است شامل اقداماتی همچون مشارکت، تبانی برای ارتکاب جرم، تلاش برای ارتکاب آن یا حتی تحریک، تسهیل و مشاوره در فرآیند ارتکاب جرم نیز باشد. بنابراین فردی که مستقیماً دارایی غیرقانونی را دریافت نمی کند اما در فراهم سازی شرایط برای پنهان سازی آن نقش دارد نیز ممکن است به عنوان فردی که پولشویی انجام داده است، شناسایی شود.

با توجه به همه این تعاریف، می توان پولشویی را یک «فرآیند» از زنجیره هدفمند و پیچیده از اقدامات تلقی کرد که در آن، دارایی حاصل از جرم یا به اصطلاح «پول سیاه» یا «پول کثیف» از مسیرهایی عبور داده می شود تا منشأ اصلی آن مخفی بماند و در نهایت با چهره ای مشروع و قانونی وارد نظام مالی رسمی کشور شود.

۲- آشنایی با فرآیند و چرخه پولشویی

برای درک دقیق تر نحوه انجام این فرآیند، باید به ساختار سه مرحله ای پولشویی توجه کرد که به عنوان مدلی رایج برای توصیف پولشویی پذیرفته شده است.

پولشویی به طور کلی شامل سه مرحله اصلی است: **جای گذاری، لایه گذاری و ادغام**. هر یک از این مراحل با هدف خاصی طراحی شده اند و در کنار هم، ساختاری به هم پیوسته را برای پنهان سازی منشأ غیرقانونی پول فراهم می کنند.

مرحله نخست یا جای گذاری^۱ به معنای وارد کردن پول های حاصل از فعالیت های غیرقانونی به سیستم مالی رسمی است. هدف اصلی این مرحله، دور کردن پول نقد از محل وقوع جرم و جای دادن آن در بسترهایی است که بتوان آن را به عنوان بخشی از جریان مالی عادی جلوه داد. این مرحله با قطع ارتباط فیزیکی میان پول و جرم اصلی آغاز می شود. برای مثال، پول های نقد حاصل از فروش مواد مخدر ممکن است به حساب های بانکی مختلف واریز شوند، یا با آنها کالاهایی خریداری کرد که وجه آنها پس از فروش مجدد به صورت قانونی وارد سیستم بانکی شود. از این طریق ردپای مستقیم جرم تا حدودی پاک می شود، اما همچنان منشأ پول، در صورت بررسی دقیق، قابل ردیابی است.

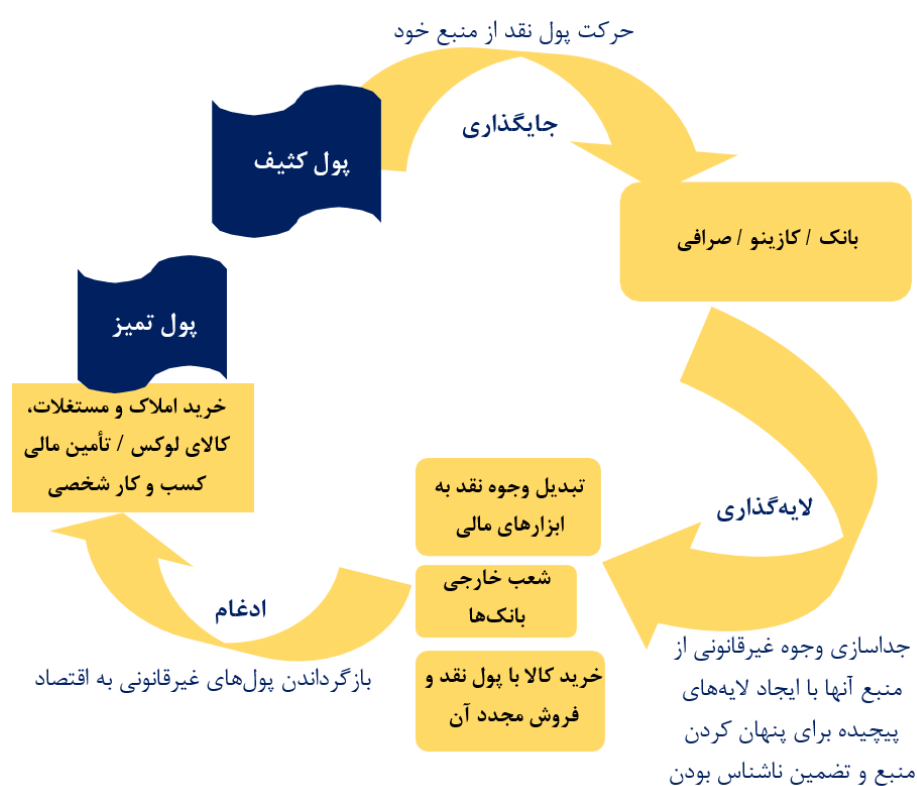
مرحله دوم یا لایه گذاری^۲ را می توان پیچیده ترین بخش فرآیند پولشویی محسوب کرد. در این مرحله، مجرمان تلاش می کنند با انجام مجموعه ای از تراکنش های متعدد، پیچیده و در ظاهر قانونی، منشأ اصلی پول را از دید نهادهای نظارتی و قضایی پنهان کنند. استفاده از شرکت های صوری، ایجاد حساب های بانکی در کشورهای مختلف، خرید و فروش های مکرر دارایی ها، انتقال های سریع بین حساب ها یا حتی بهره گیری از رمزارزها، بخشی از روش هایی هستند که در این مرحله به کار گرفته می شوند. لایه گذاری عملاً باعث می شود که بررسی مسیر حرکت وجوه، به ویژه در سطح بین المللی، بسیار دشوار، زمان بر و در برخی موارد غیرممکن شود.

در **مرحله سوم یا ادغام^۳** پول هایی که تا این مرحله از منشأ اصلی خود فاصله گرفته و به ظاهر مشروعیت پیدا کرده اند دوباره وارد اقتصاد رسمی می شوند. در این بخش هدف دیگر صرفاً پنهان سازی نیست بلکه مجرمان به دنبال استفاده از این پول ها در فعالیت های اقتصادی قانونی و سودآور هستند. خرید املاک و مستغلات، سرمایه گذاری در کسب و کارهای رسمی، ورود به بازار سهام یا خرید دارایی های لوکس مانند خودروهای گران قیمت، جواهرات یا آثار هنری، از جمله روش هایی است که برای ادغام دارایی های شسته شده در اقتصاد قانونی به کار می روند.

1 Placement
2 Layering
3 Integration

این سه مرحله اگرچه از یکدیگر متمایز هستند اما در عمل ممکن است به صورت هم‌زمان یا در هم تنیده انجام شوند. در شرایطی که ساختارهای نظارتی ضعیف باشند یا دسترسی به ابزارهای مالی بین‌المللی تسهیل شده باشد، این مراحل با سرعت و پیچیدگی بیشتری انجام و کشف آن برای نهادهای مسئول دشوارتر می‌شود. پولشویی با تعریف سه مرحله‌ای جای‌گذاری، لایه‌گذاری و ادغام، فقط یکی از شیوه‌های توصیف این پدیده است که در کنار آن می‌توان رویکرد دیگری را نیز برای درک بهتر واقعیت‌های عملیاتی پولشویی پیشنهاد داد که نه صرفاً بر مراحل خطی، بلکه بر چرخه پیچیده و پویای پولشویی تأکید دارد.

تبدیل پول کثیف به پول تمیز در چرخه پولشویی

منبع: Achim, Monica Violeta; Borlea, Sorin Nicolae

در این چارچوب، به جای تفکیک پولشویی به مراحل سه‌گانه، می‌توان پدیده پولشویی را به‌عنوان یک چرخه در حال تکرار مورد بررسی قرار داد. در این چرخه، «پول کثیف» که از جرایم مختلف به دست آمده است طی مجموعه متنوعی از روش‌ها و تراکنش‌ها به «پول تمیز» تبدیل می‌شود و سرانجام در قالب سرمایه‌گذاری‌های قانونی، خرید دارایی‌های لوکس یا تأمین مالی کسب‌وکارهای رسمی دوباره وارد بخش رسمی و قانونی اقتصاد می‌شود.

این چرخه چگونه عمل می‌کند؟ یکی از روش‌های رایج، استفاده از وام‌های صوری است. در این روش، شرکتی که در حال پولشویی است در حالی برای دریافت تسهیلات مالی اقدام می‌کند که بر اساس صورت‌های

مالی خود نیازی به این وام ندارد. در برخی موارد، مشتریان بانکی یا وام‌گیرندگانی که به طرز غیرعادی و سریعی اقساط وام‌های خود را بازپرداخت می‌کنند ممکن است با تزریق وجوهی از منابع ناشناخته، درگیر فرآیند پولشویی شده باشند.

گاهی اوقات نیز این وام‌ها بین شرکت‌های صوری جابه‌جا می‌شوند. برای مثال، یک شرکت در کشوری با معافیت‌های مالیاتی گسترده یا نرخ مالیاتی صفر ثبت شده و به ظاهر مستقل است، اما در عمل، توسط همان شرکت اصلی در کشور مبدأ کنترل می‌شود. پول‌هایی که به این شرکت صوری منتقل شده‌اند، همان دارایی‌های شرکت اصلی هستند که به ظاهر به صورت وام بازگردانده می‌شوند. شرکت اصلی حتی ممکن است بهره یا جریمه تأخیر برای این وام‌ها پرداخت کند. در نهایت، با وصول این مبالغ توسط مالک واقعی شرکت صوری، پول‌ها در حالی که منشأ اولیه آن‌ها پنهان مانده است، وارد چرخه مالی قانونی می‌شوند.

نوع دیگری از این چرخه، نقل و انتقال سهام شرکت‌ها است که به عنوان بستری برای پنهان‌سازی دارایی‌های غیرقانونی مورد سوءاستفاده قرار می‌گیرد. فرض کنید مالک یک شرکت، تنها سهام‌دار آن نیز باشد. اگر سهام این شرکت با قیمتی بسیار بالاتر از ارزش واقعی‌اش به یک شرکت دیگر (که آن هم تحت مالکیت همان فرد است) فروخته شود، یک معامله‌ی صوری و مشکوک انجام شده است که می‌تواند بخشی از عملیات پیچیده پولشویی باشد. در ظاهر، انتقال منافع مالی صورت گرفته است اما در عمل، فقط نام و ساختار حقوقی تغییر کرده و منشأ اصلی دارایی‌ها همچنان پنهان مانده است.

خرید املاک و مستغلات نیز یکی از روش‌های رایج و در عین حال محبوب پولشویی به شمار می‌رود. در این روش، شرکت‌های صوری که در حوزه‌های قضایی امن یا بهشت‌های مالیاتی^۱ ثبت شده‌اند، اقدام به خرید املاک در کشور مبدأ می‌کنند. سپس این دارایی‌ها به شرکت‌های اصلی یا اشخاص حقیقی مرتبط با آنها منتقل می‌شود. در ظاهر، یک معامله عادی ملکی انجام شده اما در واقع، انتقال پول‌های مشکوک به گونه‌ای سازمان‌یافته صورت گرفته است.

همان‌طور که پیش‌تر نیز اشاره شد، پولشویی با ارتکاب یک جرم اولیه آغاز می‌شود. در واقع با اینکه پولشویی خود به تنهایی جرم مستقلی است اما همواره در پی وقوع یک جرم منشأ رخ می‌دهد. این جرم منشأ، همان فعالیت غیرقانونی است که تولیدکننده اولیه دارایی‌های مشکوک به حساب می‌آید.

۱ بهشت مالیاتی به کشورها یا مناطقی اطلاق می‌شود که نرخ مالیات بر درآمد، سود شرکت‌ها یا سرمایه‌گذاری‌ها در آن‌ها بسیار پایین یا صفر است و معمولاً شفافیت مالی محدودی دارند. این ویژگی‌ها باعث جذب سرمایه‌گذاران و شرکت‌هایی می‌شود که قصد دارند از پرداخت مالیات در کشور مبدأ خود اجتناب کنند.

منابع این پول‌های کثیف عمدتاً در دل اقتصاد زیرزمینی و فعالیت‌های غیرقانونی مثل تجارت غیرقانونی سلاح، قاچاق مواد مخدر، فحشا، قاچاق انسان، فساد مالی، فرار مالیاتی، کلاهبرداری و جرایم سایبری قرار دارد. این فعالیت‌ها از جمله فعالیت‌هایی هستند که به‌طور گسترده وجوه نامشروع از آنها به‌دست می‌آید.

برخی پژوهشگران نسبت به جرم اولیه یا منابع پول کثیف دیدگاهی گسترده‌تر و سخت‌گیرانه‌تر دارند. بر اساس این رویکرد، حتی فرار مالیاتی هم می‌تواند نوعی پولشویی تلقی شود چرا که در آن فرد سعی می‌کند منبع درآمد قانونی خود را از نظارت مقامات پنهان کند. این دیدگاه، مرز میان دارایی‌های قانونی و غیرقانونی را به چالش می‌کشد و حوزه مبارزه با پولشویی را تا رفتارهای به ظاهر قانونی که در واقع فسادزا هستند گسترش می‌دهد.

مطالعات تجربی نشان می‌دهد رابطه مستقیم و معناداری میان سطح فساد در یک کشور و ریسک پولشویی وجود دارد. برآوردها حاکی از آن است که حدود ۴۳ درصد از تغییرات ریسک پولشویی از طریق شاخص‌های فساد قابل توضیح است. این آمار بیانگر همبستگی بالا بین افزایش فساد و گسترش زمینه‌های پولشویی است. در واقع، هرچه ساختارهای حکمرانی ضعیف‌تر و اقتصاد زیرزمینی بزرگ‌تر باشد، امکان شکل‌گیری و تکرار چرخه‌های پولشویی بیشتر می‌شود.

۳- پولشویی در تجارت بین‌الملل

یکی از روش‌های کلیدی و بسیار رایج پولشویی که به صورت گسترده در فضای تجارت بین‌الملل و کسب‌وکارهای واقعی رخ می‌دهد پولشویی مبتنی بر تجارت است که لازم است به صورت جداگانه به آن پرداخته شود.

پولشویی مبتنی بر تجارت با تأمین مالی و انتقال وجوه غیرقانونی از طریق فعالیت‌های تجاری انجام می‌شود. در این روش، مؤسسات مالی، شرکت‌های بازرگانی یا تجار، به عنوان واسطه‌هایی برای جابه‌جایی و مشروع‌سازی پول کثیف عمل می‌کنند یا ناآگاهانه به کار گرفته می‌شوند.

پولشویی از طریق تجارت برخلاف تراکنش‌های بانکی خرد عمدتاً مقادیر هنگفت پول را درگیر می‌کند که اغلب به دلیل ساختار کمتر دیجیتال و استاندارد شده داده‌های مالی تجاری، نظارت و کنترل خودکار آن دشوارتر است. همین پیچیدگی باعث شده است که بخش تجارت و بازرگانی در برابر سوءاستفاده‌های پولشویی بسیار آسیب‌پذیر باشد. برای درک بهتر چگونگی سوءاستفاده از تجار و بازرگانان در پولشویی، لازم است روش‌های مختلفی را که در این حوزه به کار گرفته می‌شوند بشناسیم.

۱. **بالا یا پایین ارزش گذاری کردن کالاها:** یکی از قدیمی ترین و رایج ترین روش ها، تغییر مصنوعی ارزش کالا یا خدمات است. در این روش، شرکت های فعال در واردات یا صادرات بین المللی با اعلام قیمت های غیرواقعی برای کالاهای خود، سود یا زیان غیرواقعی را در معاملات ثبت می کنند. برای مثال کالاها ممکن است با قیمت بسیار بالاتر یا پایین تر از ارزش واقعی خرید و فروش شوند یا حتی کالاهایی که به ظاهر معامله شده اند در واقع بدون مصرف و دور ریخته می شوند. چرا که هدف اصلی نه خود کالا بلکه انتقال ارزش پولی است. این روش پولشویی می تواند روی جرایم دیگری مانند قاچاق کالاهایی که مالیات زیادی از آنها گرفته می شود (مثلاً سیگار) یا کالاهای تقلبی (به عنوان مثال محصولات جعلی برندهای مشهور) سوار شود و پوششی برای آن باشد.
۲. **کالاهای با مصرف دوگانه:** این نوع کالاها که هم کاربردهای غیرنظامی دارند و هم ممکن است در مصارف نظامی استفاده شوند، به دلیل پیچیدگی های حقوقی و نظارتی، ریسک پولشویی بالایی دارند. معامله این اقلام اغلب به دقت و کنترل ویژه نیازمند است.
۳. **عدم تطابق کالاهای معامله شده با فعالیت اصلی کسب و کار:** ممکن است برخی شرکت ها در صناعی فعالیت کنند که با نوع کالاهای مورد معامله شان همخوانی نداشته باشد. این ناهمخوانی یا عدم هماهنگی را در مواردی می توان نشانه ای از پولشویی تلقی کرد. مثلاً شرکتی که به عنوان تولیدکننده کود شیمیایی ثبت شده اما در واردات و صادرات اسباب بازی فعالیت می کند ممکن است به دنبال استفاده از روش های پولشویی باشد. برای شناسایی یا اجتناب از چنین مواردی لازم است کد صنعت شرکت با کالاهای معامله شده تطبیق داده شود.
۴. **معاملات اقلام دارای ریسک پولشویی:** برخی کالاها به دلیل قابلیت نقدشوندگی بالا یا ارزش نسبی زیاد، بیشتر در معرض سوءاستفاده پولشویی قرار می گیرند. کارت های هدیه، کارت های تلفن اعتباری، لوازم خانگی و حتی معاملات اعتبار کربن^۱ که در ایران کمتر شناخته شده ولی در بورس های بین المللی مورد معامله است، از جمله این اقلام هستند. به دلیل ماهیت غیرفیزیکی و پیچیدگی در ارزیابی ارزش واقعی این معاملات، امکان ایجاد تقلب یا عرضه و تقاضای مصنوعی برای مدت طولانی وجود دارد.
۵. **مسیرهای حمل و نقل غیرمعمول:** مسیرهای غیرعادی و پیچیده در جابه جایی کالاها می تواند یکی از علامت های هشداردهنده پولشویی باشد. البته این موضوع بیشتر در حوزه وظایف گمرک و سازمان های مالیاتی قرار دارد، اما تجار و بازرگانان نیز باید نسبت به آن حساس باشند.

^۱ معاملات اعتبار کربن به سازوکارهایی گفته می شود که در آن شرکت ها یا کشورها می توانند گواهی هایی را خرید و فروش کنند که نشان دهنده کاهش یا جبران میزان مشخصی از انتشار گازهای گلخانه ای هستند. این گواهی ها معمولاً در چارچوب بازارهای کربن (داوطلبانه یا اجباری) مبادله می شوند و ابزاری برای ترغیب به کاهش انتشار و مقابله با تغییرات اقلیمی به شمار می روند.

۶. فاکتورهای کم‌ارزش یا جعلی: صدور فاکتورهای بدون مبادله واقعی کالا یا خدمات، یکی از ابزارهای متداول پولشویی است. چنین فاکتورهایی که غالباً به منظور کاهش هزینه‌های مالیاتی صادر می‌شوند، ممکن است شرکت را در معرض ریسک پولشویی قرار دهند.

۷. استفاده از قانون بنفورد^۱: این قانون بر توزیع نامتوازن ارقام در داده‌های طبیعی تأکید دارد. افرادی که در حال پولشویی هستند، ممکن است ناخودآگاه سعی کنند توزیع ارقام را به گونه‌ای تغییر دهند که معاملات جعلی یا فاکتورهای ساختگی، طبیعی به نظر برسد. این ناهنجاری‌ها با استفاده از تحلیل‌های آماری قابل شناسایی هستند و می‌توانند به عنوان شاخص‌های هشداردهنده در نظارت‌های مالی مورد استفاده قرار بگیرند.

این بخش از پولشویی که در دل فعالیت‌های تجاری و بازرگانی رخ می‌دهد، نمونه‌ای بارز از تعامل پیچیده میان تجارت مشروع و جرایم مالی است. پولشویی به دلیل ماهیت در هم تنیده و پیچیده خود، چالشی بزرگ در سطح جهان است. از این منظر، پولشویی نه تنها یک جرم مستقل بلکه پدیده‌ای نظام‌مند در پیوند با سایر جرایم اقتصادی و غیر اقتصادی و نیز ساختارهای ناسالم است. بنابراین مبارزه با آن چنین پدیده‌ای نیازمند شناخت دقیق زنجیره‌های پنهان، بازیگران پشتیبان و خلأهای قانونی و نظارتی در ساختارهای رسمی کشورهاست.

با توجه پیوستگی پولشویی با دیگر جرایم و تسری آن از یک کشور به کشوری دیگر، تلاش‌های مشترک بین‌المللی برای مقابله با این پدیده پرداخته شود. از آنجایی که پولشویی پدیده‌ای پیچیده با مولفه‌های گوناگون اقتصادی و قانونی است برای مبارزه با آن نهادهای بین‌المللی شکل گرفته است که در ادامه مروری بر برخی از آنها خواهیم داشت.

۱. گروه ویژه اقدام مالی^۲

گروه ویژه اقدام مالی در سال ۱۹۸۹ به ابتکار گروه ۷ با هدف تدوین سیاست‌هایی برای مقابله با پولشویی تأسیس شد و در سال ۲۰۰۱، مأموریت آن به تأمین مالی تروریسم گسترش پیدا کرد. این نهاد به عنوان اصلی‌ترین سازمان مستقل بین‌المللی شناخته می‌شود که با هدف محافظت از نظام مالی جهانی، از طریق ترویج و توسعه استانداردهای ضد پولشویی و تأمین مالی تروریسم فعالیت می‌کند.

¹ Benford's Law

² Financial Action Task Force (FATF)

دبیرخانه FATF در مقر سازمان همکاری و توسعه اقتصادی^۱ در پاریس مستقر است. این نهاد با تدوین ۴۰ توصیه در خصوص مبارزه با پولشویی و ۹ توصیه در زمینه تأمین مالی تروریسم، چارچوب‌های نظارتی جامعی را برای کشورهای عضو فراهم می‌کند. علاوه بر این، عملکرد اعضا و میزان انطباق آن‌ها با این توصیه‌ها در قالب گزارش‌های دوره‌ای مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. در صورت عدم رعایت اصول، کشورها با محدودیت در روابط مالی بین‌المللی مواجه می‌شوند. وظایف اصلی شامل نظارت بر پیشرفت کشورهای عضو، بررسی روندهای پولشویی، شناسایی تکنیک‌ها و اقدامات متقابل و نیز ترویج استانداردهای بین‌المللی در سطح جهان است.

۲. گروه آسیا/اقیانوسیه پولشویی^۲

این گروه به‌عنوان یک نهاد بین‌المللی منطقه‌ای، مشابه FATF عمل می‌کند و از ۴۱ حوزه قضایی عضو تشکیل شده است. اعضای APG متعهد به اجرای استانداردهای بین‌المللی علیه پولشویی، تأمین مالی تروریسم و تأمین مالی اشاعه سلاح‌های کشتار جمعی هستند. هدف اصلی این گروه اطمینان از این است که استانداردهای تعیین‌شده به‌طور مؤثر در سطح منطقه‌ای اجرا شوند و از هرگونه تلاش برای انحراف یا فرار از این استانداردها جلوگیری شود.

۳. گروه اِگمونت واحدهای اطلاعات مالی^۳

این گروه یک شبکه بین‌المللی از واحدهای اطلاعات مالی است که فعالیت آن بهبود ارتباطات و اشتراک‌گذاری اطلاعات میان نهادهای نظارتی در حوزه مبارزه با پولشویی، تأمین مالی تروریسم و سایر جرایم مالی است. هدف اصلی گروه اِگمونت، فراهم آوردن بستری برای تبادل تجربیات، هماهنگی آموزش‌های تخصصی و ارائه حمایت‌های فنی به اعضای FIU است. این گروه دارای هشت بخش منطقه‌ای و چهار کارگروه است که در زمینه‌های مختلفی چون تبادل اطلاعات، عضویت و پشتیبانی، سیاست و روبه‌ها و کمک‌های فنی فعالیت می‌کنند.

۴. انجمن متخصصان خبره مبارزه با پولشویی^۴

این انجمن در سال ۲۰۰۱ تأسیس شده و از طریق برگزاری دوره‌های آموزشی و رویدادهای تخصصی، سعی در ترویج دانش و ایجاد شبکه‌ای گسترده از متخصصان در حوزه مبارزه با پولشویی دارد. اعضای ACAMS

1 OECD

2 Asia/Pacific Group on Money Laundering (APG)

3 Egmont Group of Financial Intelligence Units (FIUs)

4 Association of Certified Anti-Money Laundering Specialists (ACAMS)

از متخصصان حوزه‌های مختلف در سراسر جهان تشکیل شده‌اند و نقش مهمی در انتقال تجربیات و بروز نگه‌داشتن دانش تخصصی نسبت به روش‌های نوین پولشویی ایفا می‌کنند.

۵. پایگاه داده بین‌المللی مبارزه با پولشویی^۱

این پایگاه یک مجموعه جامع از تحلیل‌ها، اطلاعات و ارزیابی‌های مرتبط با قوانین و مقررات ضد پولشویی است. AMLID اقدامات کنترل پولشویی در سطوح داخلی و همکاری‌های بین‌المللی را به صورت دقیق و طبقه‌بندی شده ارائه می‌دهد. پرسشنامه AMLID همواره با روندهای جدید پولشویی به‌روزرسانی می‌شود و استانداردهایی مانند توصیه‌های بازبینی شده FATF را مد نظر قرار می‌دهد. AMLID همچنین داده با نقشه‌های تعاملی، دسترسی کاربران خود را به فهرست‌های منطقه‌ای قوانین داخلی و پیوندهای مربوط به متون کامل مقررات مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم تسهیل می‌کند.

این نهادها و سازمان‌های بین‌المللی، با ارائه چارچوب‌های استاندارد و ارزیابی منظم عملکرد کشورها، نقشی حیاتی در کاهش ریسک‌های ناشی از پولشویی در جهان دارند. با این حال، تلاش‌های جهانی، جایگزینی برای اقدامات داخلی نیستند و مبارزه با پولشویی در داخل جغرافیای کشورها نیز موضوعی مهم و ضروری است.

۴- مبارزه با پولشویی در ایران

بر اساس ماده ۲ قانون مبارزه با پولشویی عبارت است:

الف. تحصیل، تملک، نگهداری یا استفاده از عواید حاصل از فعالیت‌های غیرقانونی با علم به این که به طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه ارتکاب جرم به دست آمده باشد.

ب. تبدیل، مبادله یا انتقال عوایدی به منظور پنهان کردن منشأ غیرقانونی آن با علم به این که به طور مستقیم یا غیرمستقیم ناشی از ارتکاب جرم بوده یا کمک به مرتکب به نحوی که وی مشمول آثار و تبعات قانونی ارتکاب آن جرم نگردد.

پ. اخفاء یا پنهان یا کتمان کردن ماهیت واقعی، منشأ، منبع، محل، نقل و انتقال، جابه‌جایی یا مالکیت عوایدی که به طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه جرم تحصیل شده باشد.

در این قانون، «جرم منشأ» به هر رفتاری اطلاق می‌شود که بر اساس ماده ۲ قانون مجازات اسلامی^۱ جرم محسوب شود. علاوه بر این، تخلفات مندرج در قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز با اصلاحات بعدی نیز به عنوان جرم منشأ در نظر گرفته شده‌اند.

یکی از نکات کلیدی در چارچوب قوانین، تعریف «افراد مشمول تحت نظارت پولشویی» است. بر اساس بند ۱۰ ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی ماده ۱۴ الحاقی قانون مبارزه با پولشویی این عبارت به هر یک از اشخاص و نهادهایی اشاره دارد که مشمول قوانین مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم است و تحت نظارت دستگاه‌های متولی نظارت قرار دارند که مسئول اجرای مقررات مرتبط هستند. برای فهم کامل این تعریف، باید دو جزء اصلی آن یعنی «دستگاه‌های متولی نظارت» و «اشخاص مشمول» را به بررسی کنیم.

۴-۱- دستگاه‌های متولی نظارت

دستگاه‌های متولی نظارت، نهادهایی هستند که بر عملکرد اشخاص مشمول نظارت می‌کنند و وظیفه اجرای مقررات مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم را برعهده دارند. این نهادها در ماده ۹ آیین‌نامه اجرایی ماده ۱۴ الحاقی قانون مبارزه با پولشویی به طور دقیق معرفی شده‌اند و شامل بانک مرکزی، بیمه مرکزی، سازمان بورس و اوراق بهادار، وزارتخانه‌های صنعت، معدن و تجارت، وزارت کشور، سازمان ثبت اسناد و املاک کشور و دیگر نهادهای مرتبط می‌شوند. همچنین، نهادهایی مانند کانون وکلای دادگستری، کانون سردفتران و دفتریاران، کانون کارشناسان رسمی دادگستری، مرکز امور مشاوران حقوقی و وکلا و کارشناسان قوه قضائیه، سازمان حسابرسی، جامعه حسابداران رسمی، سازمان نظام پزشکی و نظام مهندسی و دیگر نظام‌های صنفی و حرفه‌ای که مطابق قوانین و مقررات بر عملکرد اعضای خود نظارت دارند، به عنوان بخش مهمی از این سیستم نظارتی شناخته می‌شوند.

با توجه به چارچوب قانونی و نهادهای نظارتی معرفی شده برای مقابله با پولشویی در ایران، لازم است با متولیان اصلی مبارزه با پولشویی در کشورمان آشنا شویم.

بر اساس ماده ۴ قانون مبارزه با پولشویی «شورای عالی مقابله و پیشگیری از جرائم پولشویی و تأمین مالی تروریسم» به عنوان بالاترین مرجع هماهنگی و تصمیم‌گیری در این حوزه تشکیل شده است. ریاست این شورا برعهده وزیر امور اقتصادی و دارایی است و اعضای آن را وزیران صنعت، معدن و تجارت، اطلاعات، کشور، دادگستری و امور خارجه تشکیل می‌دهد. علاوه بر این، نماینده رئیس قوه قضائیه، دادستان کل کشور یا نماینده وی، رئیس سازمان بازرسی کل کشور یا نماینده وی، رئیس سازمان اطلاعات سپاه، رئیس کل بانک

^۱ ماده ۲- هر رفتاری اعم از فعل یا ترک فعل که در قانون برای آن مجازات تعیین شده است جرم محسوب می‌شود.

مرکزی جمهوری اسلامی ایران و سه نفر نماینده مجلس شورای اسلامی به عنوان ناظر نیز در شورا حضور دارند. دبیرخانه شورا در وزارت امور اقتصادی و دارایی مستقر است.

وظایف این شورا عبارت است از تعیین راهبردها و برنامه‌های اجرایی، تهیه و پیشنهاد آیین‌نامه‌های لازم برای تصویب هیئت وزیران، هماهنگی دستگاه‌های مختلف دولتی در زمینه جمع‌آوری، پردازش و تحلیل اطلاعات، شناسایی معاملات مشکوک، ارزیابی گزارش‌ها و تبادل تجربیات و اطلاعات با سازمان‌های مشابه بین‌المللی.

علاوه بر شورا، «مرکز اطلاعات مالی» نیز به عنوان نهادی تخصصی در وزارت امور اقتصادی و دارایی فعالیت می‌کند. رئیس این مرکز با رأی حداقل دوسوم اعضای شورا و با حکم رئیس شورا، از میان افراد دارای حداقل ده سال سابقه مدیریتی یا قضائی مرتبط انتخاب می‌شود و دوره ریاست وی چهار سال است که امکان تجدید آن برای یک دوره دیگر وجود دارد.

وظایف مرکز اطلاعات مالی شامل مواردی همچون دریافت، جمع‌آوری، نگهداری، تجزیه و تحلیل و ارزیابی اطلاعات و بررسی معاملات مشکوک به پولشویی و تأمین مالی تروریسم؛ ردیابی جریان وجوه و انتقال اموال؛ گزارش معاملات مشکوک؛ جلوگیری از نقل و انتقال وجوه یا اموال مشکوک با مجوز قضائی؛ ارائه مشاوره به اشخاص مشمول؛ تهیه برنامه‌های آموزشی در زمینه آثار پولشویی؛ پیگیری تشکیل کارگروه ملی ارزیابی خطر و تهیه سند ملی ارزیابی خطر؛ نظارت بر عملکرد اشخاص مشمول؛ و همکاری با مراکز مشابه در سایر کشورها و سازمان‌های بین‌المللی است.

این ساختار نظارتی و اجرایی به صورت سازمان‌یافته و با حضور دستگاه‌ها و نهادهای مختلف کشور، پایه‌های اصلی مبارزه با پولشویی در ایران را تشکیل می‌دهد و مسئولیت اجرایی را به اشخاص و مؤسسات مشمول این قوانین واگذار می‌کند که در ادامه با آنها و وظایفشان آشنا خواهیم شد.

۴-۲- اشخاص مشمول

اشخاص مشمول شامل همه افراد و نهادهایی است که قانون آنها را موظف به رعایت و اجرای مقررات مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم می‌کند. مطابق ماده ۵ قانون مبارزه با پولشویی، این اشخاص شامل همه صاحبان مشاغل غیرمالی و مؤسسات غیرانتفاعی و همچنین اشخاص حقیقی و حقوقی از جمله بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، بانک‌ها، مؤسسات مالی و اعتباری، بیمه‌ها، بیمه مرکزی، صندوق‌های قرض‌الحسنه، بنیادها و مؤسسات خیریه، شهرداری‌ها، صندوق‌های بازنشستگی، نهادهای عمومی غیردولتی، تعاونی‌های اعتباری، صرافی‌ها، بازار سرمایه (بورس‌های اوراق بهادار) و سایر بورس‌ها، شرکت‌های کارگزاری، صندوق‌ها و شرکت‌های سرمایه‌گذاری و همچنین مؤسساتی که شمول قانون بر آنها مستلزم ذکر نام باشد از قبیل شرکت ملی نفت ایران، سازمان گسترش و نوسازی ایران و غیر آنها است.

با توجه به نام بردن از مؤسسات غیر انتفاعی در ماده ۵ قانون مبارزه با پولشویی به عنوان اشخاص مشمول و تصریح ماده ۲ قانون اتاق بازرگانی بر ماهیت اتاق به عنوان یک مؤسسه غیر انتفاعی می توان گفت اتاق به عنوان یکی از اشخاص مشمول، تکالیف ووظایفی در خصوص مبارزه با پولشویی بر عهده دارد. با این حال، تمرکز این گزارش نه بر اتاق به عنوان یکی از اشخاص مشمول بلکه بیشتر بر اعضای اتاق به عنوان اشخاص مشمول است.

با توجه به اینکه اعضای اتاق بازرگانی مخاطب اصلی این گزارش هستند و اکثر اعضا، صاحبان مشاغل غیرمالی، مؤسسات غیرانتفاعی و همچنین اشخاص حقیقی و حقوقی هستند اهمیت دارد که به طور خاص به تکالیف و وظایف مشاغل غیرمالی در زمینه مبارزه با پولشویی پرداخته شود تا بتوانند در مسیر رعایت مقررات حرکت کنند و از گرفتار شدن در دامهای پولشویی اجتناب کنند.

۱-۲-۴- وظایف قانونی مشاغل غیر مالی در مبارزه با پولشویی

بر اساس بند ث ماده ۱ قانون مبارزه با پولشویی مشاغل غیر مالی عبارتند از مشاغلی که شاغلین آنها معاملات زیادی را به صورت نقدی انجام می دهند و به همین دلیل در معرض ریسک پولشویی قرار دارند. برخی از مصادیق این مشاغل عبارتند از پیش فروشندگان مسکن، فروشندگان خودرو، تلافروشان، صرافان، فروشندگان فرش و تابلو فرش دستباف، فروشندگان فلزات گران بها و سنگ های قیمتی، فروشندگان عتیقه، صنایع دستی و اشیاء هنری.

وزارت صنعت، معدن و تجارت با همکاری مرکز اطلاعات مالی موظف است سایر مصادیق مشاغل غیر مالی را تعیین و به روزرسانی کند. همچنین، مصادیق و وظایف تکمیلی این مشاغل در آیین نامه اجرایی ماده ۱۴ الحاقی قانون مبارزه با پولشویی ذکر شده است.

بر اساس قانون، همه صاحبان مشاغل غیر مالی موظفند آیین نامه های اجرایی شورای عالی مقابله و پیشگیری از جرائم پولشویی و تأمین مالی تروریسم را پس از تصویب هیئت وزیران، در ارتباط با قوانین مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم اجرا کنند.

وظایف کلی اشخاص مشمول، از جمله مشاغل غیر مالی، بر اساس ماده ۷ قانون مبارزه با پولشویی به شرح زیر است:

۱. احراز هویت و شناسایی مراجعان، مالکان واقعی و در صورت اقدام توسط نماینده یا وکیل، احراز سمت و هویت نماینده، وکیل و اصیل

۲. ارائه اطلاعات، گزارش ها، اسناد و مدارک لازم به مرکز اطلاعات مالی در چارچوب آیین نامه مصوب

هیئت وزیران

۳. ارائه گزارش معاملات یا عملیات مشکوک یا شروع به عملیات مشکوک به مرکز اطلاعات مالی.

معاملات مشکوک شامل مواردی است که ظن وقوع جرم را ایجاد کند، مانند معاملاتی که حجم آنها بیش از سطح فعالیت مورد انتظار ارباب رجوع باشد، کشف جعل یا اظهار خلاف واقع توسط مراجعان، معاملات یا عملیات مالی صوری یا ظاهری، معاملاتی که اقامتگاه قانونی طرفین در مناطق پرخطر پولشویی باشد و معاملات بیش از سقف مقرر حتی در صورت فسخ قرارداد توسط مراجعان.

همچنین، اشخاص مشمول موظف هستند سوابق مربوط به شناسایی ارباب رجوع، مالکان، سوابق حساب‌ها، عملیات و معاملات داخلی و خارجی را حداقل به مدت پنج سال پس از پایان رابطه کاری یا انجام معامله نگهداری کنند. تدوین معیارهای کنترل داخلی و آموزش مدیران و کارکنان جهت رعایت مفاد قانون و آیین‌نامه‌های اجرایی نیز از دیگر وظایف اشخاص مشمول است. علاوه بر این، مؤسسات مالی و اعتباری موظف به تشکیل واحد مبارزه با پولشویی در ساختار داخلی خود و معرفی مسئول آن به مرکز اطلاعات مالی هستند. بر اساس آیین‌نامه اجرایی ماده ۱۴ الحاقی قانون مبارزه با پولشویی، اشخاص مشمول باید اقدامات متعددی را برای احراز هویت مشتریان انجام دهند که از جمله آنها می‌توان به انجام رویه‌های شناسایی مقتضی (شامل شناسایی ساده، معمول و مضاعف) پیش از برقراری هرگونه تعامل کاری اشاره کرد. در مواردی که امکان شناسایی وجود ندارد، برقراری تعامل کاری ممنوع و تخلف محسوب می‌شود. ارائه خدمات به صورت بی‌نام یا با هویت مجهول یا جعلی ممنوع است و همچنین ارائه خدمات به اشخاصی که شناسه یکتای هویتی آنها ابطال یا تعلیق شده باشد نیز مجاز نیست.

اعمال تدابیر سهل‌گیرانه شناسایی متناسب با سطح خطر ارباب رجوع در شناسایی ساده، احراز هویت ارباب رجوع و ثبت اطلاعات در دفاتر یا سامانه‌های اطلاعاتی پیش از ایجاد تعامل کاری و ارائه هرگونه محصول، خدمت یا تراکنش از دیگر الزامات است. در صورت نمایندگی از اصیل مانند ولی، وصی، قیم یا وکیل، علاوه بر احراز هویت نماینده، اسناد معتبر و رسمی مبین نمایندگی نیز دریافت و تطابق آن بررسی می‌شود.

۲-۲-۴- وظایف قانونی اتاق بازرگانی در مبارزه با پولشویی

قوانین موجود به صورت مشخص، تکالیفی را در زمینه مبارزه با پولشویی برای اتاق بازرگانی تعریف نکرده‌اند. با این حال از آنجایی که بر اساس ماده ۲ قانون اتاق، این نهاد به عنوان یک مؤسسه غیر انتفاعی معرفی می‌شود و ماده ۵ قانون مبارزه با پولشویی مؤسسات غیر انتفاعی را مکلف به اجرای آیین‌نامه‌های اجرایی این قانون می‌کند، به نظر می‌رسد بتوان در مواردی برخی از قوانین ناظر بر مؤسسات غیر انتفاعی را به اتاق بازرگانی نیز تعمیم داد.

با این حال اگر چه قوانین موجود به صورت مشخص، تکالیفی را در زمینه مبارزه با پولشویی برای اتاق بازرگانی تعریف نکرده‌اند اما ذیل «برنامه اقدام جمهوری اسلامی ایران در مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم»،

نقش‌هایی هرچند مختصر، برای اتاق بازرگانی تعریف شده است. این برنامه مبتنی بر سند ملی ارزیابی ریسک و ماده ۱۴ الحاقی قانون مبارزه با پولشویی توسط مرکز اطلاعات مالی تهیه و تصویب شده و شامل مجموعه‌ای از تکالیف و وظایف در سطوح مختلف از جمله اصلاح قوانین، آموزش، ترویج فرهنگ، توسعه مدیریت، تجهیز منابع، همکاری‌های داخلی و بین‌المللی و هوشمندسازی است.

در این برنامه، مجموعه‌ای از اقدامات اصلاحی، تقنینی، اجرایی، آموزشی، فناورانه و مدیریتی در ۹ محور اصلی پوشش داده شده است. اقدامات مندرج در این برنامه، با تأکید بر تقدم حوزه‌های پریسک، به تفکیک مسئول و ناظر و با لحاظ دوره زمانی سه‌ساله (۱۴۰۳-۱۴۰۶) طراحی شده‌اند و هدف آن، کاهش سطح تهدیدها و آسیب‌پذیری‌های شناسایی‌شده، ارتقای کارآمدی نظام مقابله با پولشویی و تقویت هم‌راستایی با الزامات بین‌المللی است. برنامه در ۱۶ فصل، اقدامات مرتبط با مراجع گوناگون را بررسی طی جداولی شامل اهداف، عناوین اقدام، شاخص‌های ارزیابی، حوزه‌های اصلی، دستگاه‌های مسئول و ناظر، دستگاه‌های همکار و زمان اجرای اقدام، تعریف کرده است.

بر اساس فصل هفتم این برنامه که به اقدامات مرتبط با سازمان بورس و اوراق بهادار و اشخاص مشمول تحت نظارت آن اختصاص یافته، برای برخی اهداف و اقدامات از اتاق بازرگانی به عنوان دستگاه همکار سازمان بورس در تحقق اهداف نام برده شده که جزئیات آن در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱- نقش اتاق بازرگانی در اقدامات مشترک با سازمان بورس و نهادهای تحت نظارت آن در زمینه مبارزه با پولشویی

هدف اقدام	عنوان اقدام	دستگاه‌های همکار در اجرای اقدام
آموزش، ترویج و فرهنگ‌سازی در زمینه مبارزه با پولشویی	تعیین مبارزه با پولشویی به‌عنوان اولویت‌های راهبردی بخش بازار سرمایه و تأکید بر رعایت قوانین و مقررات مربوطه توسط مقامات عالی دستگاه	وزارت امور اقتصادی و دارایی، وزارت صنعت، معدن و تجارت، اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران، اتاق تعاون ایران، دادستانی کل کشور
اجرای مؤثر تکالیف قانونی و ارزیابی اقدامات دستگاه‌های فرابخشی در حوزه مبارزه با پولشویی	ارائه نتایج بازرسی‌های انجام‌شده از شرکت‌های بورس تهران، فرابورس، کالا و انرژی به مراجع ذی‌ربط	وزارت امور اقتصادی و دارایی، وزارت صنعت، معدن و تجارت، اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران، اتاق تعاون ایران، دادستانی کل کشور
اجرای مؤثر و مستمر تکالیف قانونی با هدف تدوین یا اصلاح سیاست‌های مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم	ارائه نتایج بازرسی‌های انجام‌شده از کارگزاری‌ها، صندوق‌های سرمایه‌گذاری، بازارگردانان و سبذگردانان به مراجع ذی‌ربط	وزارت امور اقتصادی و دارایی، وزارت صنعت، معدن و تجارت، اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران، اتاق تعاون ایران، دادستانی کل کشور

۵- مجازات پولشویی در قوانین ایران

مجازات جرم پولشویی بر اساس ماده ۹ قانون مبارزه با پولشویی شامل مواردی همچون جزای مالی و حبس به شرح زیر است:

اصل مال و درآمد و عواید حاصل از ارتکاب جرم منشأ و جرم پولشویی (و اگر موجود نباشد مثل یا قیمت آن) مرتکبین جرم پولشویی مصادره می‌شود و همچنین چنانچه جمع اموال، درآمد و عواید مذکور تا ۱۰ میلیارد ریال باشد به حبس تعزیری درجه پنج و ارقام بیشتر از آن به حبس تعزیری درجه چهار در هر دو مورد علاوه بر مجازات قبل به جزای نقدی معادل وجوه یا ارزش مالی که مورد پولشویی واقع گردیده محکوم می‌شوند.

تبصره ۱ - چنانچه عواید حاصل از جرم به اموال دیگری تبدیل یا تغییر یافته باشد همان اموال و در صورت انتقال به ثالث با حسن نیت، معادل آن از اموال مرتکب ضبط می‌شود.

تبصره ۲ - صدور و اجرای حکم ضبط دارایی و منافع حاصل از آن در صورتی است که متهم به لحاظ جرم منشأ، مشمول این حکم قرار نگرفته باشد.

تبصره ۳ - مرتکبین جرم منشأ در صورت ارتکاب جرم پولشویی علاوه بر مجازات های مقرر مربوط به جرم منشأ، به مجازات های پیش بینی شده در این قانون نیز محکوم خواهند شد. مرتکبین جرم پولشویی در صورت عدم ارتکاب جرم منشأ صرفاً به مجازات مقرر در این ماده محکوم می‌شوند.

تبصره ۴ - در صورتی که جرم پولشویی به صورت سازمان یافته ارتکاب یابد، موجب تشدید در مجازات به میزان یک درجه خواهد بود.

تبصره ۵ - در صورتی که اشخاص حقوقی مرتکب جرم پولشویی شوند علاوه بر مجازات های مقرر در ماده ۲۰ قانون مجازات اسلامی به جزای نقدی معادل ۲ تا چهار برابر وجوه یا ارزش مالی که مورد پولشویی واقع گردیده محکوم می‌شوند.

تبصره ۶ - چنانچه این اموال متعلق به غیر باشد و در دادگاه صالحه مشخص شود که بدون اطلاع مالک استفاده شده یا اینکه مالک رضایت نداشته و این امر را به مراجع قانونی اعلام نموده یا اینکه امکان اعلام نداشته است به مالک آن مسترد می‌شود.

علاوه بر این اشخاص مشمول مکلف به اجرای آیین‌نامه‌های اجرایی و تکالیف مندرج در این قانون هستند. بر اساس ماده ۱۵۸ آیین‌نامه اجرایی ماده ۱۴ الحاقی قانون مبارزه با پولشویی^۱ و تبصره ۳ ماده ۴ قانون مبارزه با پولشویی^۲ عدم رعایت این تکالیف، مجازات‌هایی را در پی دارد.

متخلف از اجرای قوانین، به تشخیص مراجع اداری و قضایی حسب مورد به انفصال از خدمت مربوط یا محرومیت از همان شغل تا پنج سال محکوم خواهد شد. این مجازات مستقیماً برای مشاغل غیرمالی نیز قابل اعمال است.

تبصره بند ث ماده ۷ قانون مبارزه با پولشویی مجازات مدیران و کارکنان دستگاه‌های اجرایی موضوع ماده ۵ قانون را در صورت عدم انجام تکالیف مقرر در این ماده تعیین می‌کند.

بر این اساس چنانچه عدم انجام تکالیف عامدانه و عالمانه و به قصد تسهیل جرائم موضوع این قانون باشد، این افراد علاوه بر انفصال موقت درجه شش، به جزای نقدی درجه شش محکوم می‌شوند اما اگر عدم انجام تکالیف ناشی از تقصیر باشد، مرتکب به انفصال موقت درجه هفت محکوم خواهد شد. مدیران و کارکنان سایر نهادهای حاکمیتی و غیردولتی در صورت عدم انجام تکالیف مربوط به بند ث ماده ۷ قانون که مرتبط با تدوین معیارهای کنترل داخلی و آموزش مدیران و کارکنان است، به جزای نقدی درجه شش محکوم می‌شوند. بنابراین مشاغل غیرمالی در قوانین داخلی، هم مشمول مجازات‌های کلی جرم پولشویی در صورت ارتکاب آن هم مجازات‌های خاص عدم رعایت تکالیف پیشگیرانه مبارزه با پولشویی هستند.

۶- جمع‌بندی و پیشنهادها

مبارزه با پولشویی در مشاغل غیر مالی نیازمند اجرای دقیق و مستمر مقررات قانونی، شناسایی صحیح مشتریان و همکاری مؤثر با مراجع ذی‌صلاح است. رعایت این توصیه‌ها باعث افزایش شفافیت در معاملات و کاهش ریسک سوءاستفاده از سیستم‌های مالی می‌شود. در این راستا، اشخاص مشمول باید با آگاهی از قوانین، برنامه‌های آموزشی و نظارتی را در ساختار خود مستقر کنند تا ضمن پیشگیری، در صورت بروز موارد مشکوک، به سرعت واکنش مناسب دهند.

اهم تکالیف عمومی مشاغل غیرمالی به عنوان بخشی از اعضای اتاق بازرگانی به شرح زیر است:

^۱ این آیین‌نامه به موجب ماده (۵) قانون برای کلیه اشخاص مشمول لازم‌الاجرا است و متخلف از این امر حسب مورد به ضمانت اجرای صنفی، اداری و کیفری به تشخیص نهادهای ذی‌ربط و مطابق با قوانین و مقررات مربوط از جمله قانون رسیدگی به تخلفات اداری و تبصره (۳) ماده (۴) قانون محکوم خواهد شد.

^۲ کلیه آیین‌نامه‌های اجرائی شورای فوق‌الذکر پس از تصویب هیأت وزیران برای تمامی اشخاص حقیقی و حقوقی ذی ربط، با رعایت ماده (۱۴) این قانون لازم‌الاجرا خواهد بود. متخلف از این امر به تشخیص مراجع اداری و قضایی حسب مورد به ۲ تا پنج سال انفصال از خدمت مربوط یا محرومیت از همان شغل محکوم خواهد شد.

۱. اجرای آیین‌نامه‌های اجرایی مربوط به قانون مبارزه با پولشویی
۲. ارائه اطلاعات لازم حسب درخواست شورای عالی مقابله و پیشگیری از جرایم پولشویی و تامین مالی تروریسم یا مرکز اطلاعات مالی
۳. احراز هویت و شناسایی ارباب رجوع و در صورت اقدام توسط نماینده یا وکیل، احراز سمت و هویت نماینده، وکیل و اصیل پیش از ایجاد هرگونه تعامل کاری و پیش از ارائه هرگونه محصول، خدمت یا انجام هرگونه تراکنش و ثبت اطلاعات مربوط در دفاتر یا سامانه‌های اطلاعاتی
۴. خودداری از ارائه خدمات به اشخاصی که هویت قانونی ندارند یا شناسه یکتای هویتی آن‌ها با دلایلی مانند فوت یا حجر باطل یا تعلیق شده است
۵. امتناع از ارائه خدمات به صورت بی‌نام یا با هویت مجهول یا جعلی
۶. گزارش‌دهی معاملات مشکوک بلافاصله و بدون اطلاع ارباب رجوع
۷. نگهداری سوابق و اطلاعات مربوط به تعاملات کاری و شناسایی به نحوی که امکان بازسازی فرایند هر معامله فراهم و در صورت درخواست مرکز یا سایر نهادهای ذی‌صلاح، در دسترس باشد
۸. تدوین معیارهای کنترل داخلی و آموزش کارکنان برای اطمینان از رعایت مفاد قانون و آیین‌نامه‌های اجرایی آن
۹. تدوین برنامه‌های داخلی مبارزه با پولشویی و تامین مالی تروریسم همسو اسناد ملی
۱۰. ارزیابی و مدیریت ریسک پیش از ارائه هرگونه خدمت، نسبت به ارزیابی و طبقه‌بندی خطر تعامل کاری (شامل خطر ارباب رجوع، منطقه و خدمت)

اتاق بازرگانی با توجه به تنوع اعضای خود، فرصت ویژه‌ای برای آموزش به اعضا دارد. در این راستا اتاق می‌تواند با توجه به ماهیت رشته فعالیت‌های اعضا، با گروه‌بندی آنها بر اساس نوع عملیات مالی و اجرایی، توصیه‌های اختصاصی متناسب با آنها را در زمینه مبارزه با پولشویی با تعامل با دستگاه‌های متولی، در مرحله نخست احصا و در مراحل بعد، آموزش دهد و اطلاع‌رسانی کند. علاوه بر این می‌توان با حضور کارشناسان این حوزه، خدمات مشاوره به اعضا در زمینه نحوه عمل به تکالیف قانونی اشخاص مشمول را با هدف پاسخگویی به ابهامات خاص مربوط به این تکالیف قانونی ارائه داد.

علاوه بر این لازم است اتاق بازرگانی به عنوان یکی از اشخاص مشمول، اقدامات اجرایی در خصوص نحوه اجرای تکالیف قانونی خود را در زمینه مبارزه با پولشویی، برنامه‌ریزی و پیاده‌سازی کند.

منابع

1. Bearpark, Noémi També. *Deconstructing Money Laundering Risk: De-risking, the Risk-based Approach and Risk Communication*. CSR, Sustainability, Ethics & Governance. Cham, Switzerland: Springer, 2022.
2. Chau, Derek, and Maarten van Dijck Nemcsik. *Anti-Money Laundering Transaction Monitoring Systems Implementation: Finding Anomalies*. Hoboken, NJ: Wiley, 2020.
3. Lessambo, Felix I. *Anti-Money Laundering, Counter Financing Terrorism and Cybersecurity in the Banking Industry*. Palgrave Macmillan Studies in Banking and Financial Institutions. Cham, Switzerland: Springer Nature, 2023.
4. Achim, Monica Violeta; Borlea, Sorin Nicolae. *Economic and Financial Crime: Corruption, Shadow Economy, and Money Laundering*. Studies of Organized Crime 20. Cham, Switzerland: Springer, 2020.
۵. «آیین‌نامه اجرایی ماده (۱۴) الحاقی قانون مبارزه با پولشویی»، مصوب ۲۱ مهر ۱۳۹۸ هیئت‌وزیران، با اصلاحات و الحاقات بعدی. به نشانی:
۶. «برنامه اقدام جمهوری اسلامی ایران در مبارزه با پولشویی و تأمین مالی تروریسم»، مرکز اطلاعات مالی و دبیرخانه شورای عالی مقابله و پیشگیری از جرایم پولشویی و تأمین مالی تروریسم، ۱۴۰۳
۷. «قانون اتاق بازرگانی و صنایع و معادن جمهوری اسلامی ایران»، مصوب ۱۵ اسفند ۱۳۶۹، با اصلاحات و الحاقات بعدی. به نشانی:
<https://qavanin.ir/Law/TreeText/?IDS=12358033872616083628>
<https://qavanin.ir/Law/TreeText/?IDS=1475894041294035510>
۸. «قانون مبارزه با پولشویی مصوب ۱۳۸۶»، با اصلاحات و الحاقات بعدی. به نشانی:
<https://qavanin.ir/Law/TreeText/?IDS=13838760128091180456>
۹. «قانون مجازات اسلامی»، مصوب ۱ اردیبهشت ۱۳۹۲، کمیسیون امور قضایی و حقوقی مجلس شورای اسلامی، با اصلاحات و الحاقات بعدی. به نشانی:
<https://qavanin.ir/Law/TreeText/?IDS=4693937366938194803>
۱۰. واحد اطلاعات مالی جمهوری اسلامی ایران به نشانی:
<https://fiu.gov.ir>